

ATHENS

Lewrence Ferlinghetti

Πρίμο Λέβι, *Αυτοί που βούλιαξαν και αυτοί που σώθηκαν* (μετ. Χαρά Σαρλικιώτη, εκδ. ΑΓΡΑ, Νοέμβριος 2000)

Το σύνολο σχεδόν του έργου του Πρίμο Λέβι έχει ως επίκεντρό του «το καθήκον της μνήμης». Με βάση την προσωπική του εμπειρία από το στρατόπεδο συγκέντρωσης Άουσβιτς, αναδεικνύει όλους εκείνους τους μηχανισμούς της χιτλερικής εξουσίας, και κατ' επέκταση κάθε απολυταρχικού συστήματος, που είχε ως λόγο και στόχο ύπαρξης την ταπείνωση και την εκμηδένιση της ανθρώπινης προσωπικότητας. Από το πρώτο, και πιο γνωστό έργο του, το «*Αν αυτό είναι ο άνθρωπος*», δεν προσεγγίζει το θέμα του με σκοπό να προκαλέσει μέσσω ωμών, νατουραλιστικών περιγραφών της ναυτία ή τη φρίκη του αναγνώστη. Ο Λέβι δε «χτυπάει» στο στομάχι, αλλά το νου του αναγνώστη. Επιδιώκει να διεγείρει σκέψεις και συναισθήματα που θα τον καταστήσουν μέτοχο μιας ενεργητικής, πολύπλευρης πράξης που θα αποτρέψει την επανάληψη των θηρωδίων που έχουν εγγραφεί στην ιστορία. Αυτή την επανάληψη ο συγγραφέας δεν τη βλέπει απλώς με την ακραία κατάληξή τους, ως επαναφορά των στρατοπέδων συγκέντρωσης, αλλά ως υπόθεση που μπορεί να συμβεί, και συμβαίνει, καθημερινά με τη μορφή νέων γκέτο, νέων μηχανισμών εξανδραποδισμού και εξόντωσης της ανθρωπιάς, νέων μορφών αποδοχής του εξευτελισμού της ανθρώπινης ιδιότητας.

Το τελευταίο του βιβλίο, «*Αυτοί που βούλιαξαν και αυτοί που σώθηκαν*» (εξαιρετική η μετάφραση της Χ. Σαρλικιώτη), δημοσιεύτηκε στην Ιταλία τον Απρίλιο του 1986, ένα χρόνο πριν από την αυτοκτονία του. Σ' αυτό συνοψίζει τους στοχασμούς του από τη ζωή του στο Άουσβιτς και τους συνδέει με παρόμοιες ταχτικές που εφάρμοσαν άλλα απολυταρχικά συστήματα, όπως ο «σταλινισμός» με τα Γκουλάγκ. Το βιβλίο είναι δομημένο σε 8 ενότητες που συνοδεύονται από πρόλογο και επίλογο.

Η τελευταία γραπτή κατάθεση του Λέβι αποτελεί μια άμεση αντίθεση στις προσβολές που δέχεται σήμερα η ιστορική μνήμη, και κατά συνέπεια η όποια πράξη αυτή τροφοδοτεί, από τους κυρίαρχους πολιτικούς, επιστημονικούς και πολιτιστικούς θεσμούς. Δισεκατομμύρια άνθρωποι σήμερα βρίσκονται εκτεθειμένοι σε απόπειρες που στόχο έχουν να εξαλειφθεί αυτή η μνήμη και να ξαναγραφτεί η ιστορία με τρόπο που βολεύει τους ισχυρούς. Δεν αναφερόμαστε απλώς στις προσπάθειες εκείνες που επιχειρήσαν να μας πείσουν πως δεν έγινε το ολοκαύτωμα, πως δεν υπήρξαν τα στρατόπεδα συγκέντρωσης ούτε στις χολιγουντιανές απεικονίσεις της περιόδου με πρόσφατη την ανεκδιήγητη ταινία του Μπενίνι «*Η ζωή είναι ωραία*», που ξανάγραψε κυριολε-

κτικά την ιστορία εξωραϊζοντας τις σχέσεις των κρατούμενων και βάζοντας τους Αμερικανούς να απειλευθούν το Άουσβιτς. Αναφερόμαστε και σε κείνες τις προσπάθειες που αλαζονικά κηρύττουν το «τέλος της ιστορίας», ίσως γιατί τους εξυπηρετεί να τελειώσει η ιστορία τη στιγμή της νίκης τους. Αναφερόμαστε και σε κείνες τις προσπάθειες που υποβιβάζουν τους ιστορικούς σε ρόλο αρχαιοθετών, σε αφηγητές βιογραφιών, σε απολογητές πατριωτικών αισθημάτων.

Ο Λέβι αντιτίθεται στη μανιχαϊστική αντίληψη που τείνει να περιορίσει «το ποτάμι των ανθρώπινων συμβάντων σε συγκρούσεις και τις συγκρούσεις σε μονομαχίες». Ανατέμνει την ανθρώπινη κατάσταση όταν αυτή αναπτύσσεται υπό καθεστώς απόλυτης απανθρωποποίησης. Εκεί όπου ο μοναδικός στόχος της εξουσίας είναι η απώλεια κάθε αντίστασης του αντιπάλου και η μετατροπή του σε αγελαίο ζώο που επιδιώκει με κάθε τρόπο την επιβίωση, χωρίς σκέψη, χωρίς συναισθήματα, χωρίς μνήμη, χωρίς επικοινωνία ανθρώπινη. Εκεί όπου η βαναυσότητα καταστρέφει θύτες και θύματα, όταν τα τελευταία δεν προβάλλουν καμιά αντίσταση.

Ένα από τα πιο σημαντικά σημεία του βιβλίου είναι εκείνο που ασχολείται με τη

διερεύνηση των λόγων για τους οποίους αυτοκτόνησαν κρατούμενοι, χρόνια μετά την απελευθέρωσή τους. Ο Λέβι θεωρεί πως η ζωή στο Άουσβιτς, που είχε μετατρέψει τον άνθρωπο σε ζώο το οποίο προσπαθούσε να ικανοποιήσει τις βιολογικές του ανάγκες, να αποφύγει τον επικείμενο θάνατο, ν' αποσύρει τις ενοχές του για τη στάση του, ήταν ο λόγος που απέτρεπε την ιδέα της αυτοκτονίας. Όταν όμως, χρόνια μετά, η ταπεινωμένη ύπαρξη αναστοχάστηκε την εμπειρία της, όταν «επέστρεψε» η συνείδηση, τότε τα ερωτήματα για το «ότι δεν είχαμε πράξει τίποτα ή όχι αρκετά ενάντια στο σύστημα στο οποίο είχαμε βυθιστεί», μετατράπηκαν σε ενοχή, σε αυτοκατηγορία, σε ντροπή γιατί επέζησε στη θέση κάποιου άλλου. Αυτή η ενοχή, μαζί με την επαναφορά στη μνήμη των βασανιστηρίων, αυτού του ατέμμονος θανάτου, οδήγησαν αρκετούς στην αυτοκτονία.

Το τραγικό είναι ότι την αυτοχειρία χιλιάδων ανθρώπων που πέρασαν από το Άουσβιτς, μεταξύ αυτών του ποιητή Πωλ Τσέλαν και του φιλοσόφου Ζαν Αμερί (Μάγιερ), επεφύλαξε για τον εαυτό του και ο Λέβι.

Αιμιλία Καραλή